

Bespiegelingen van
een schuldige toeschouwer

Thomas Merton

vertaald door Willy Eurlings

DAMON

Inhoudsopgave

Bij deze uitgave	9
Voorwoord	11
Deel Een De droom van Barth	15
Deel Twee Waarheid en geweld: een interessant tijdperk	67
Deel Drie De geest van de nacht en de adem van de dageraad	131
Deel Vier De afslag nemen	217
Deel Vijf De bezetene holt naar het Oosten	275
Register	351

Bij deze uitgave

Conjectures of a Guilty Bystander verscheen in 1966 en al na drie jaar werd de Nederlandse vertaling gepubliceerd: *Oplettende toeschouwer*. Na ruim vijftig jaar leek ons een nieuwe vertaling van dit bijzondere werk van Merton gepast, zeker omdat veel van zijn bespiegelingen nog niets aan actualiteit hebben ingeboet en ook omdat de eerdere vertaling al jaren niet meer verkrijgbaar is.

Het woord *Conjectures* is lastig te vertalen. Het is sterker dan vermoedens, maar minder sterk dan definitieve standpunten en daarom kozen we voor bespiegelingen. Het boek bestaat uit een groot aantal vrij korte teksten, die Merton vooral uit zijn dagboeken haalde, maar die hij daarna ook weer van commentaar voorzag en van nieuwe inzichten. Ze geven een goed beeld van Mertons denken in de jaren '60. Het aantal thema's dat hij bespreekt is legio. Je vindt er zowel theologie, maatschappelijke betrokkenheid, natuurobservaties, filosofische mijmeringen als politieke analyses in terug. In zijn voorwoord zegt hij dat hij met de teksten de dialoog wil aangaan met de lezer. Hij wil geen pasklare antwoorden geven, maar spoort de lezer aan om zelf vragen te stellen bij zijn of haar keuzes en kritisch te blijven op de eigen motivaties. Uiteindelijk, zegt hij, gaat het om leven "en leven veronderstelt openheid, groei en ontwikkeling".

Merton heeft zelf het boek spaarzaam van enkele noten voorzien. We hebben gemeend dat het voor de leesbaarheid zinvol was om meer noten aan de tekst toe te voegen. Waar Merton zelf een noot heeft ingevoegd staat er achter de noot [TM]. De overige noten zijn gemaakt door de vertaler. Het notenapparaat heeft vooral de bedoeling om de tekst meer begrijpelijk te maken. Daarbij gaat het meestal om personen, situaties en begrippen die ruim vijftig jaar geleden gangbaarder of bekender waren dan nu. Ook is bij een aantal personen toegelicht welke rol hij of zij gespeeld heeft voor Merton.

Op sommige plaatsen is door de vertaler in de tekst achter een woord een vertaling tussen vierkante haken geplaatst.

Alle Bijbelcitaten zijn overgenomen uit De Nieuwe Bijbelvertaling van KBS/VBS 2004

Tot slot wil ik grote dank uitspreken aan Jan Glorieux voor het grondig nakijken van mijn vertaling. Hij heeft me niet alleen regelmatig behoed voor uitglijders, maar zijn opmerkingen en suggesties hebben vaak tot een betere vertaling geleid.

Ook veel dank aan mijn echtgenote Leonie Eurlings-Straver voor het nauwkeurig nalezen van het manuscript.

Willy Eurlings

Voorwoord

Dit is geen vervolg op *The Sign of Jonas*, een geestelijk dagboek dat in 1953 verscheen. Wel zal de lezer ook hier korte aantekeningen over de natuur en het leven aantreffen, toevallige meditatieën en zo nu en dan commentaar dat doet denken aan het eerdere werk. Dit boek bestaat feitelijk uit persoonlijke overdenkingen, inzichten, metaforen, waarnemingen en opvattingen naar aanleiding van gebeurtenissen of dingen die ik gelezen heb. Het materiaal komt uit dagboeken die ik sinds 1956 bijhoud. Ofschoon het persoonlijke en gemoedelijke woorden zijn die mijn eigen kijk op de wereld weergeven, zijn deze fragmenten niet zo intiem en introspectief dat ze een spiritueel dagboek vormen. U zult hier niets vinden dat privé of vertrouwelijk is.

Zoals gezegd vormen deze aantekeningen een persoonlijke interpretatie van de wereld in de jaren '60. Bij het uitwerken van zo'n interpretatie ontkom je er niet aan om iets over jezelf te vertellen, want wie een mens echt is kan alleen ontdekt worden door hoe hij zichzelf ervaart in een levende en reële wereld. Maar deze bladzijden zijn niet bedoeld als een avontuur om mezelf te onthullen of te ontdekken. Ook zijn ze geen pure monoloog. Ze vormen een impliciete dialoog met anderen, een dialoog waarin vragen worden opgeworpen. Maar verwacht niet "mijn antwoorden" te vinden. Ik heb geen duidelijke antwoorden op actuele vragen. Ik heb vragen en ik denk dat iemand in feite beter gekend kan worden aan zijn vragen dan aan zijn antwoorden. Wanneer iemand zijn vragen bekend maakt, laat hij ongetwijfeld iets van zichzelf zien. Ik voel er niets voor om te grossieren in kant-en-klare en algemene antwoorden die zo gemakkelijk door mensen worden opgedist en met name zet ik grote vraagtekens bij de levensvatbaarheid van publieke en populaire antwoorden, inclusief enkele die pretenderen heel progressief te zijn.

Misschien kan dit boek wel het beste worden omschreven als een serie schetsen en meditatieën – sommige dichterlijk en literair, andere historisch en zelfs theologisch – die op zo'n manier in een spontaan, informeel filosofisch schema zijn samengevoegd dat ze op elkaar reageren. Het uiteindelijke resultaat is een persoonlijke en monastieke meditatie, een getuigenis van een christelijke reflectie in het midden van de twintigste eeuw, een confrontatie met twintigste-eeuwse vragen, en dat in het licht van een monastiek engagement, waardoor iemand onvermijdelijk een soort "toeschouwer" wordt.

Nergens in dit boek worden vragen systematisch behandeld. Standpunten worden kort aangestipt op het moment dat ze opkomen of wanneer ze passen in de organische opbouw van het boek. Zo'n manier van werken is natuurlijk onbevredigend vanuit het oogpunt van professionele theologie, maar misschien zorgt het er wel voor dat het boek niet droog en leerstellig wordt.

Ofschoon in het boek regelmatig naar onder andere Barth en Bonhoeffer wordt verwezen, is dit geen boek over professionele oecumene. Er wordt geen systematisch onderzoek gedaan naar de verschillen tussen de theologieën van de verschillende kerken en ook niet naar de verschillen tussen oosterse en westerse filosofie en mystiek. Er wordt niet gepoogd om domeinen van overeenstemming en van verschil in kaart te brengen en manieren aan te dragen om de onderlinge verstandhouding te verbeteren. Integendeel, de aanpak is heel persoonlijk, informeel en tastend. Ik doe gewoon verslag van hoe theologen als Barth op een heel natuurlijke en gewone manier deel zijn gaan uitmaken van mijn persoonlijke en monastieke overwegingen, sterker nog, van mijn eigen christelijk wereldbeeld. Het boek probeert, heel eenvoudig, te laten zien hoe een katholieke monnik feitelijk in staat is om Barth te lezen en zich met hem te identificeren op eenzelfde manier waarop hij ook een katholieke schrijver als Maritain zou lezen of zelfs een kerkvader. Dit is geen kritische – zij het sympathieke – analyse van protestants gedachtegoed door een katholiek, maar een katholiek die deelgenoot wordt van de protestantse ervaring en ook van andere religieuze ervaringen. Dat wil niet zeggen dat ik het helemaal eens ben met alles van Barth en Bonhoeffer, laat staan van J.A.T. Robinson. Dat zou ook onmogelijk zijn, omdat deze schrijvers het allereerst niet met elkaar eens zijn en daarnaast hebben ze allemaal standpunten die een katholiek niet zomaar zal accepteren vanuit zijn eigen gezichtspunt. Toch zijn enkele van deze boeken voor mij relevant en stimulerend gebleken in een afgesloten en contemplatief klooster. In het klimaat van het Tweede Vaticaanse Concilie hoef ik me daarvoor niet meer te rechtvaardigen of te verontschuldigen.

Toch is de oecumenische kijk niet het belangrijkste in dit boek. In deze tijd van overgang en crisis, van oorlog en rassenconflicten, van technologie en expansie gaat de aandacht uit naar heel wat andere zaken die van belang zijn. Wat overheerst zijn de dagelijkse indrukken en gewone bespiegelingen van iemand in zijn eigen wereld met zijn eigen uitdagingen. Het is een kloosterwereld en die is ongetwijfeld vreemd voor degenen die met zoiets geen ervaring hebben. Toch denk ik dat ik opensta voor het leven en de ervaring van de grotere, geplaagde en lawaaierige wereld buiten het

klooster. Ofschoon ik vaak erg van mening verschil met die “wereld”, kan er toch van mij gezegd worden dat ik me ermee bezighoud. Ik realiseer me terdege dat ik er nog steeds deel van uitmaak.

Helaas denken mensen over het contemplatieve leven te vaak in termen van “afgescheidenheid” en monniken worden gezien als kasplantjes, die gevoed worden in een angstvallig beschermd en geestelijk oververhit leven van gebed. Maar laten we vooral onthouden dat het contemplatieve leven eerst en vooral *leven is*, en leven veronderstelt openheid, groei en ontwikkeling. Wanneer je een contemplatief levende monnik zou vastpinnen op een aantal enge zienswijzen en esoterische zaken die hem bezig houden, zou je hem in feite veroordelen tot geestelijke en intellectuele steriliteit.

Wanneer de katholieke kerk zich toekeert naar de moderne wereld en naar de andere christelijke kerken, en wanneer ze, misschien voor het eerst, serieus kennis neemt van de niet-christelijke religies vanuit hun eigen visie, dan wordt het noodzakelijk dat tenminste enkele contemplatieve en monastieke theologen iets van zichzelf inbrengen in deze gedachtewisseling. Dat is een van de dingen die dit boek tracht te doen. Het geeft een monastieke en persoonlijke kijk op deze eigentijdse kwesties. De eigen, existentiële en dichtelijke benadering past bij deze monastieke kijk.

Abdij van Gethsemani
november 1965

Noot: De aantekeningen in het boek staan niet in strikt chronologische volgorde en toen ik in 1965 het boek voor publicatie gereed maakte, heb ik door het hele boek veel nieuwe ideeën toegevoegd.

Deel een - De droom van Barth

*De dienaar Kabir zingt: "O Sadhu!
Houd op met kopen en verkopen,
Schei uit met je goed en je kwaad –
Want er zijn geen markten en winkels
in het land waar je naartoe gaat!"*

Kabir

*Nauwelijks had het kind kunnen dromen
dat alle schatten van de wereld voor het grijpen waren
en dat hijzelf de room was
en de kroon van alles wat ooit om hem heen lag.*

Thomas Traherne

Karl Barth had een droom over Mozart.

Barth was altijd verbolgen geweest over het katholicisme van Mozart en over zijn afwijzing van het protestantisme. Mozart beweerde immers dat “protestantisme alleen in het hoofd zat” en dat “protestanten de betekenis van het *Agnus Dei qui tollis peccata mundi* niet kenden”.

In zijn droom kreeg Barth de opdracht om Mozart een examen in theologie af te nemen. Hij wilde het examen voor Mozart zo gemakkelijk mogelijk maken en maakte in zijn vragen nadrukkelijk toespelingen op de missen van Mozart.

Maar Mozart bleef zwijgen.

Ik was diep geroerd door Barths verslag van deze droom en wilde hem bijna een brief erover schrijven. De droom gaat over zijn verlossing en Barth aarzelt misschien om toe te geven dat hij eerder gered zal worden door de Mozart in hem dan door zijn theologie.

Jarenlang speelde Barth iedere morgen Mozart voor hij aan de slag ging met zijn *Dogmatik*. Misschien probeerde hij onbewust de verborgen wijsheids-Mozart in zichzelf te wekken, de centrale wijsheid die meertit in de goddelijke en kosmische muziek en die gered wordt door liefde, ja, zelfs door *eros*. Terwijl het andere, theologische zelf, ogenschijnlijk meer bezorgd om de liefde, grijpt naar een strengere, meer cerebrale *agape*: een liefde die uiteindelijk niet in ons eigen hart ligt, maar *enkel in God* en slechts aan ons hoofd wordt geopenbaard.

Barth zegt – ook veelbetekenend – dat “het een kind is, zelfs een ‘goddelijk’ kind, dat tot ons spreekt in Mozarts muziek”. Hij zegt dat sommigen Mozart altijd hebben beschouwd als een kind in praktische zaken (maar Burckhardt “nam ernstig afstand” van deze opvatting). Tegelijkertijd heeft Mozart, het wonderkind, “nooit echt een kind mogen zijn in de letterlijke betekenis van dat woord”. Hij gaf zijn eerste concert toen hij zes jaar oud was.

Toch bleef hij altijd kind “in de hogere betekenis van dit woord”.

Vrees niet, Karl Barth! Vertrouw op de goddelijke genade. Al ben je dan opgegroeid om theoloog te worden, Christus blijft een kind in jou. Jouw boeken (en de mijne) zijn minder belangrijk dan we misschien denken! Er is in ons een Mozart die onze redding zal zijn.

* * *

Ik word het nooit moe om *Crusoe* van St. John Perse te lezen. Ik ben er altijd weer door ontroerd. Ik ervaar zoveel plezier bij het lezen en zoveel gelijkgestemdheid.

De prachtige legende moet in al zijn elementen worden uiteengegrafeld door de kwalijke verwarring van de stad. Dat betekent niet dat de legende niet echt was. Integendeel, deze behandeling zorgt ervoor dat alle sentimentaliteit over “het eiland” definitief wordt verworpen. Het is de bevestiging dat *alleen het eiland echt was*. Dat de stad, de smerigheid, de uitputtende mislukking van een leven dat wordt gereduceerd tot onze beperkte maat, volkomen vals is. De *Crusoe* van Defoe was misschien nog een legende, maar de *Crusoe* van St. John Perse toont steeds maar weer de echtheid van het eiland en van diens eigen avontuur aan.

Ik schrijf dit in het houtschuurtje, met om mij heen het geblakerde, zoet ruikende hout van kapotte whiskeyvaten, niet die van ons natuurlijk. Het zijn vaten die aan de monniken zijn gegeven om als brandhout te gebruiken.

* * *

Mark Van Doren¹, die bevriend is met St. John Perse, zegt dat St. John Perse altijd heeft gedacht dat Kaap Hatteras een legendarische, beangstigende plaats was, waar het altijd stormde, zoals bij Kaap Hoorn. Het was het eerste wat hij wilde gaan bekijken, toen hij een baan kreeg bij de Franse ambassade in Washington. Dus ging hij er direct heen en net op die dag was er een vliegende storm. Er vergingen schepen. Zo zie je maar weer, soms zijn dingen precies zoals we willen dat ze zijn.

* * *

Nog een verhaal van Mark Van Doren. Een dokter werd ‘s avonds bij een patiënt geroepen en kwam uitgeput thuis na een nacht met die patiënt in de weer te zijn geweest. Toen hem werd gevraagd wat er was gebeurd, gromde hij: “Ik heb ontzettend moeten zwoegen bij de verlossing van een kind dat Victor Hugo heet”.

* * *

1 Mark van Doren (1894-1972) was een Amerikaans dichter en hoogleraar Engelse literatuur aan de Columbia Universiteit in New York. In 1939 kreeg hij de Pulitzerprize voor poëzie. Merton volgde bij hem colleges, bewonderde hem zeer en is ook sterk door hem beïnvloed. Ze bleven met elkaar corresponderen, ook na Mertons intrede in Gethsemani. Mertons brieven aan van Doren zijn te vinden in: Thomas Merton, *Road to Joy. Letters to New and Old Friends*. New York 1989. blz. 3-55.

De Braziliaanse dichters: een heel nieuwe wereld. Allereerst is Portugees een prachtige taal voor gedichten, een taal van bewondering, van onschuld, van vreugde, vol menselijke warmte en dus met veel humor. De humor is onafscheidelijk van de liefde, die lacht met de uniciteit van elk individu, niet omdat het komisch is, of verachtelijk, maar omdat het uniek is. Uniciteit, het onschuldige zelf, is altijd verrassend, en verrassing is vol humor en prachtig op dit menselijk niveau.

Ik vind de Braziliaanse dichters anders dan die uit andere Latijns-Amerikaanse landen. Hun milde aard, hun franciscaanse liefde voor het leven, hun respect voor alles wat leeft, vind je, voor zover ik weet, alleen maar helemaal terug bij Carrera Andrade uit Equador en Ernesto Cardenal uit Nicaragua. Bij de Brazilianen vind je niets van de hardheid, niets van de zure, kunstmatige, doctrinaire houding die je bij zoveel Spaans-Amerikaanse dichters aantreft, hoe mooi ook. Hoe groot is het verschil tussen Manual Bandeira of Jorge de Lima, die houden van *mensen*, en sommige marxistische dichters die in het Spaans schrijven en die houden van een *doel*.

Onder de oppervlakte van deze toewijding aan doelen, ontdek je al snel de diepe stroom van haat jegens mensen, die tot uiting komt in de bedrieglijke vervoering, waarmee iedere reeks verwensingen en vervloekingen eindigt in een eerbetoon aan de uitverkoren partizanen: “MAAR WIJ, broeders, zullen met opgeheven hoofden de toekomst in marcheren”. Een mechanische scherts, een pirouette aan het einde, na vele ruw in elkaar geflanste momenten van waarheid waarin de stier met een botte bijl in stukken wordt gehakt.

Toch moet deze bitterheid er zijn, ze is onvermijdelijk. Alfonso Reyes en Neruda ontroeren me, omdat ze allebei diep menselijk zijn en Neruda blijft dat, ondanks de afschuwelijke banaliteit en hoogdravendheid van zijn geschriften in de partijlijn: zijn latere gedichten.

Maar laat ik terugkeren naar de Brazilianen. Vooral Jorge de Lima vind ik een heel boeiende dichter, een mysticus met zowel een kosmische als een christelijke visie. Toen ik zijn grote, onvergelykbare circus ontdekte heb ik direct Lax over hem geschreven. Dezelfde paradijselijke humor, die het universum ziet als een “spel” – kijk maar naar het achtste hoofdstuk van *Spreuken*.

* * *

Je moet ofwel jood zijn of stoppen met het lezen van de Bijbel. De Bijbel moet de grootste onzin lijken voor wie geen “semiet naar de geest” is. De spirituele betekenis van het Oude Testament bestaat niet en kan niet bestaan wanneer je haar eenvoudigweg ontdoet van haar Israëlitische inhoud, integendeel! Het Nieuwe Testament is de vervulling van die geestelijke inhoud, de vervulling van de belofte aan Abraham, de belofte waarin Abraham geloofde. Daarom kan het nooit de ontkenning betekenen van het judaïsme, maar het is de bevestiging ervan. Zij die het beschouwen als een ontkenning, hebben het niet begrepen.

* * *

Bij de heilige Benedictus is niets te vinden wat ook maar lijkt op een getto-geest. Dat is het wonderlijke zowel aan de regel als aan de heilige zelf: de frisheid, de vrijheid van geest, het gezond verstand, de weidsheid en de gezonde geest van het vroege benedictijnse leven.

Hetzelfde gezonde verstand en dezelfde breedte vind je in de vroege commentaren op de regel, bij Smaragdus, Hildemar (en daarom bij Warnefrid).

Wanneer echter het klooster zich in zichzelf keert en interpretaties van interpretaties interpreteert, wordt het een getto. Hervormingen die zich te zeer concentreren op een “terugkeer naar de letterlijke inhoud” raken verstrikt in een web van interpretaties en slagen er niet in om de betovering te doorbreken. Ze hebben de neiging om aan de ene kant frisse lucht binnen te laten en op andere plekken de kans op verstikking groter te maken door alle ramen te sluiten die uitkijken op de wereld of richting hemel.

Maar de lucht van de buitenwereld is geen frisse lucht. Alleen maar ontsnappen en de boulevards afstruinen is geen oplossing. De frisse lucht die we nodig hebben is de adem van de Heilige Geest, die komt als de wind en blaast waar Hij wil. Daarom moet het raam dus naar alle richtingen open, of open kunnen. Het is een vergissing om de ramen en deuren gesloten te houden en zo de Heilige Geest in het klooster te houden. In die zin kan net het sluiten van deuren en ramen fataal zijn.

Benedictus heeft nooit gezegd dat de monnik *nooit* het klooster mag verlaten, *nooit* een brief mag ontvangen of een bezoeker, *nooit* met iemand mag spreken of *nooit* naar het nieuws mag luisteren. Hij bedoelde dat de monnik moet leren om onderscheid te maken tussen wat nutteloos of schadelijk is en wat nuttig en heilzaam, om zo *in alle dingen* God te verheerlijken.

Deel drie - De geest van de nacht en de adem van de dageraad

We moeten zowel houden van de mensen wier meningen we delen als van hen wier meningen we verwerpen. Beide hebben zich immers ingespannen op zoek naar de waarheid en beide hebben ons geholpen om die te vinden.

Sint-Thomas van Aquino

*Wanneer duivels de redelijken tot waanzin drijven,
kleden ze de volwassen wereld zo uit
dat liefde weer op moet schieten vanuit het sensibele kind.*

W. H. Auden (uit het sonnet *Montaigne*)

Hoe de vallei ontwaakt. Om kwart over twee in de morgen is er geen enkel geluid, behalve in de abdij. Buiten, niets, Behalve misschien een kikker die “Om” zegt in de kreek of in de vijver bij het gastenkwartier. In sommige nachten is hij in samadhi [meditatie] verzonken; dan is er zelfs geen “Om”. Het mysterieuze en onafgebroken geroep van de nachtzwaluw begint in deze tijd rond drie uur. Hij is niet altijd dichtbij. Soms roepen er twee samen, misschien een kilometer verderop in de bossen in het oosten.

Het eerste getijlp van vroege vogels geeft het *point vierge* [*maagdelijk punt*] van de dageraad aan in een hemel nog zonder echt licht, een moment van ontzag en onuitsprekelijke onschuld, wanneer de Vader in volkomen stilte hun ogen opent. Ze beginnen tot Hem te spreken, niet met vlot gekwinkeleer, maar met een uit de slaap oprijzende vraag, die hun stemming bij dageraad vertolkt, hun stemming bij het “*point vierge*”. Die gesteldheid vraagt of het tijd is voor hen om te ‘zijn’. Hij antwoordt ‘ja’. En dan ontwaken zij, een voor een, en worden zij vogels, zij manifesteren zich als vogels en beginnen te zingen. Zo meteen zullen ze helemaal zichzelf zijn en zelfs gaan rondfladderen.

Ondertussen is dit moment het meest opzienbarende van de dag, dit moment waarop de schepping in zijn onschuld toestemming vraagt om opnieuw te “zijn”, zoals ze dat deed op de eerste morgen die er ooit was.

Alle wijsheid probeert zich te verzamelen en zich te tonen in dat blinde, bekoorlijke punt. De menselijke wijsheid slaagt daarin niet, want we willen over onszelf beschikken en kunnen niemand om toestemming vragen. We treden onze ochtenden tegemoet als mensen met onverschrokken doelgerichtheid. We weten hoe laat het is en bepalen de gang van zaken. We zijn in de positie om te bepalen wat er gebeurt, wij doen voorstellen: we hebben een klok die bewijst dat we al vanaf het begin gelijk hebben. Wij weten hoe laat het is. We hebben voeling met de verborgen innerlijke wetten. We zullen vooraf zeggen wat voor soort dag het moet zijn. Dan zullen we, indien noodzakelijk, stappen ondernemen om hem te laten voldoen aan onze vereisten.

De vogels kunnen geen tijd aangeven, geen andere dan het maagdelijke punt tussen duisternis en licht, tussen niet-zijn en zijn. Met wat ervaring kun je door hun ontwaken de tijd weten. Maar dat is je eigen dwaasheid, niet de hunne. Nog dwazer is het te denken dat ze je iets vertellen dat je als nuttig zou kunnen beschouwen - dat het vier uur is bijvoorbeeld.

Ze worden dus wakker, eerst de katvogels en de kardinalen en enkele die ik niet ken. Daarna volgt het gezang van de spreeuwen en de winterkoninkjes en helemaal als laatste de duiven en de kraaien.

Het ontwaken van de kraaien lijkt het meest op dat van mensen: lichtgeraakt, lawaaierig, rauw.

Hier is een onuitsprekelijk geheim: het paradijs is overal om ons heen en we begrijpen het niet. Het staat wijd open. Het zwaard wordt weggenomen, maar wij weten het niet. Wij zijn op weg, de een naar zijn hoeve, de ander naar zijn koopwaar. De lichten gaan aan, uurwerken tikken, thermostaten slaan aan, op fornuizen wordt gekookt. Elektrische scheerapparaten storen de radio's. "Wijsheid" roept de diaken van de dageraad, maar wij horen het niet.

* * *

Eind april, dit zijn de meest volmaakte dagen van de lente in de Appalachen: dagen waarop de kornoelje en de judasboom bloeien. Koele, heldere dagen met een zweem van groen en rood op de net uitbottende takken van eiken en esdoorns. Later, in de verzengende zinding van de zomer, zal het met groen doordrenkte Kentucky net zo monotoon worden als een oerwoud en in de hitte bruin gaan kleuren. Nu is het Frankrijk of Engeland en de heuvels lijken opeens op de Cotswolds.

* * *

Gisteren kreeg ik een brief van een van de laatste Shaker-ouderlingen²⁵ uit de gemeenschap in New Hampshire. Het was het antwoord op een navraag en ze stuurde een heel ontroerend foldertje mee over hoe de shakers nu onbezorgd hun uitsterven tegemoet zagen, overtuigd dat ze niet mislukt waren en dat ze hadden gedaan wat de Heer van hen had gevraagd. Ik vind dat heel geloofwaardig. De Shakers zijn zoiets als een teken geweest, een mysterie, een wonderlijke poging tot volstreekte eerlijkheid, die misschien op een te idealistische manier heeft geprobeerd om puur te zijn, maar die toch puur was, met momenten van absurditeit.

Ze waren absoluut loyaal aan een visie die nergens naartoe leidde, maar die hen leek te verwijzen naar een definitief eschatologisch doel.

25 De Shakers vormden een religieuze utopische beweging die midden 18^e eeuw ontstond als afsplitsing van de Quakers. Ze leefden uiterst sober, bouwden hun eigen huizen en maakten hun eigen meubels. Merton was daar sterk van onder de indruk en bezocht het, toen al verlaten en gerestaureerde, shakerdorp Pleasant Hill niet ver van zijn klooster.

En misschien waren ze niet zo misleid als je zou kunnen denken. Kunnen dergelijke definitieve visies echt pure illusie zijn? Zijn ze misschien niet veelzeggend, zelfs als ze “nergens” toe leiden? Hadden de shakers hun perfecte arbeid (wat betreft hun meubels bijvoorbeeld) kunnen verrichten wanneer hun visie niet reëel was? Het getuigenis van hun vakmanschap is zeker heel indrukwekkend.

* * *

De gedichten van Bertolt Brecht lijken op jute en volkorenbrood. In hoeverre is hun heilzame ontzuivering zelf een trucje? Ik denk dat hij oprecht is. Maar als dat zo is, hoe kan hij dan geloven wat hij lijkt te geloven? Of gelooft hij het echt? Of komt zijn marxisme hem goed uit? Het zou dwaas zijn te veronderstellen dat een marxistische dichter die van de overheid officieel steun krijgt niet ook een goed dichter zou kunnen zijn. Ik weet niet hoe marxistisch Brecht nu echt is. Maar in ieder geval mag ik hem wel en ik hou meer van zijn gedichten dan van zijn toneelstukken. Ik hou meer van zijn gedichten dan van die van de esoterische Amerikaanse hogepriesters van vandaag. Brecht is een zeer individualistisch dichter, meer nog dan velen die zich al te zeer bewust zijn van hun individualiteit.

* * *

Het is wonderlijk dat de groei van het antisemitisme binnen het middeleeuwse Germaanse christendom hand in hand ging met een soort verjoodsing in de praktijk van het christendom. Van de achtste tot de elfde eeuw werd het bewustzijn van het Germaanse christendom steeds meer levitisch en militaristisch. De God van Karel de Grote was de Heer der Heerscharen die hem tot keizer kroonde. Liturgie en theologie werden allegorisch en gingen op de midrasj lijken. De Germaanse middeleeuwse cultuur voelde zich spontaan meer aangetrokken tot het Oude Testament dan tot het Nieuwe om daarmee haar instinctieve neigingen te kunnen rechtvaardigen. Tot op zekere hoogte deed de Keltische kerk dat ook, met zijn penitentialia²⁶. Het altaar van de christelijke kerk werd opnieuw het altaar van de tempel, het verborgen heiligdom in het Heilige der Heiligen, bediend door een levitisch priesterschap. De theologie van het doopsel ging

26 Boeken waarin lijsten stonden met alle mogelijke zonden en de daarbij behorende straf die bij de biecht kon worden opgelegd.